

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

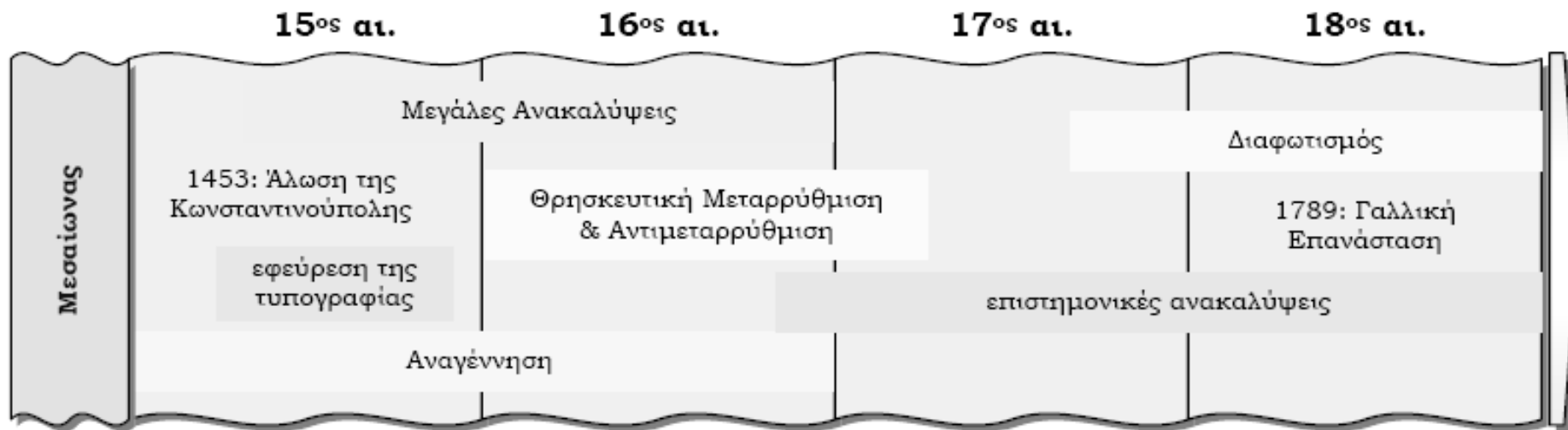
Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:

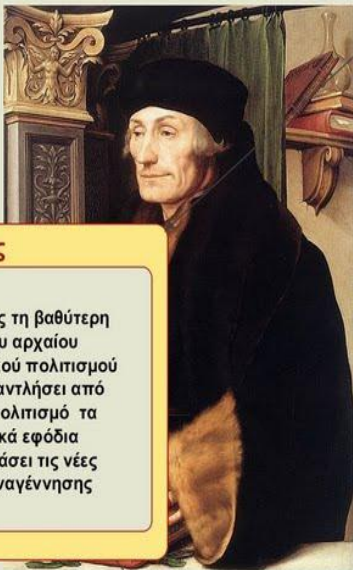
Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ενότητα 1. Η εποχή του Διαφωτισμού

Ποιες σημαντικές αλλαγές γίνονται στην Ευρώπη στη Νεότερη εποχή;

jpg

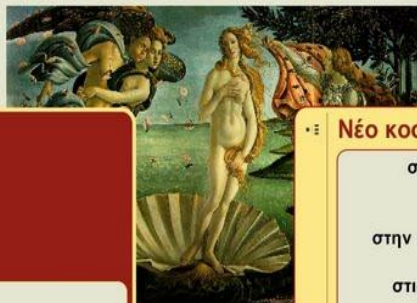
Ανθρωπισμός

στροφή προς τη βαθύτερη γνώση του αρχαίου ελληνορωμαϊκού πολιτισμού με στόχο να αντλήσει από αυτόν τον πολιτισμό τα πνευματικά εφόδια για να εκφράσει τις νέες αξίες της Αναγέννησης

Αναγέννηση

καλλιτεχνικό και πνευματικό κίνημα που εκδηλώνεται στην Ευρώπη κατά τον 15ο και 16ο αιώνα, με κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα την αναβίωση αξιών της κλασσικής αρχαιότητας με στόχο να στηρίξει σ' αυτές τα θεμέλια ενός νέου κόσμου

jpg

→ διαμορφώνει →

Νέο κοσμοείδωλο

στηρίζεται:

στην κριτική σκέψη
στις επιστήμες
στις ιδέες της εξέλιξης
και της προόδου

επικεντρώνει
το ενδιαφέρον
του στον άνθρωπο

με αποτέλεσμα να συλλάβει
έναν νέο τύπο ανθρώπου

homo universalis

πολυδιάστατη προσωπικότητα με ανάπτυξη των πνευματικών, ψυχικών και σωματικών χαρισμάτων

ο ίδιος ο άνθρωπος θα καθορίζει το πεπρωμένο του με τη γνώση και τον προσωπικό του αγώνα

Ανθρωπιστικές σπουδές

ανάγκη για νέου τύπου αγωγή για τον homo universalis

Η αγωγή πρέπει να είναι
σφαιρική
με ευρύ φάσμα αντικειμένων

Νέα εκπαιδευτικά ιδρύματα
Νέες μέθοδοι διδασκαλίας
Νέα προγράμματα σπουδών

Πώς θα διαμορφωθεί ο νέος τύπος ανθρώπου;

Με την αγωγή

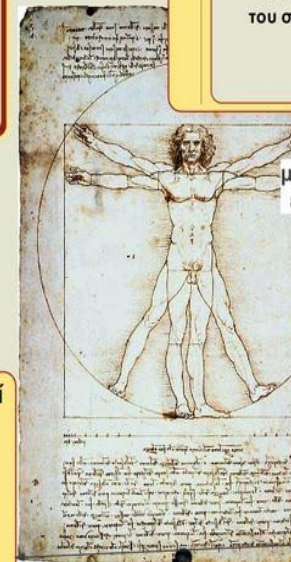
jpg

Συμβολή των ελλήνων λογίων στη διαμόρφωση των ανθρωπιστικών σπουδών

Συμβολή της εφεύρεσης της τυπογραφίας

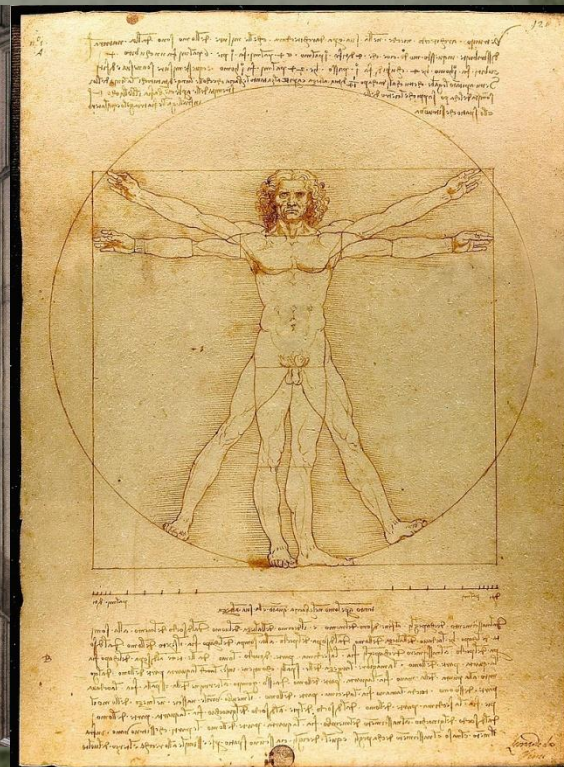
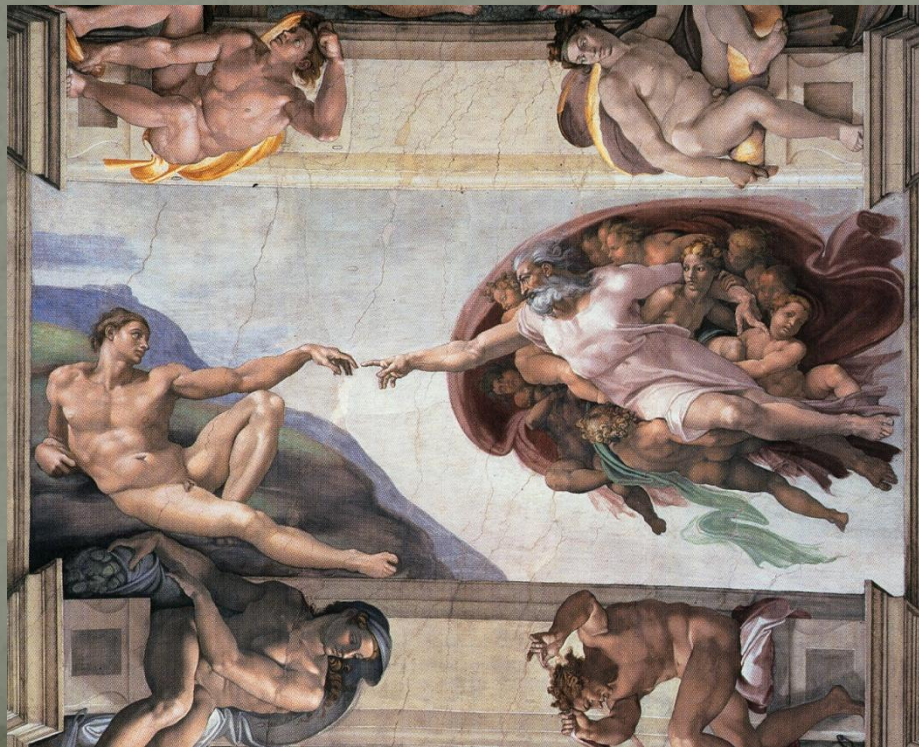
1450 Γουτεμβέργιος
Μαγεντία (Γερμανία)

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ - Renaissance

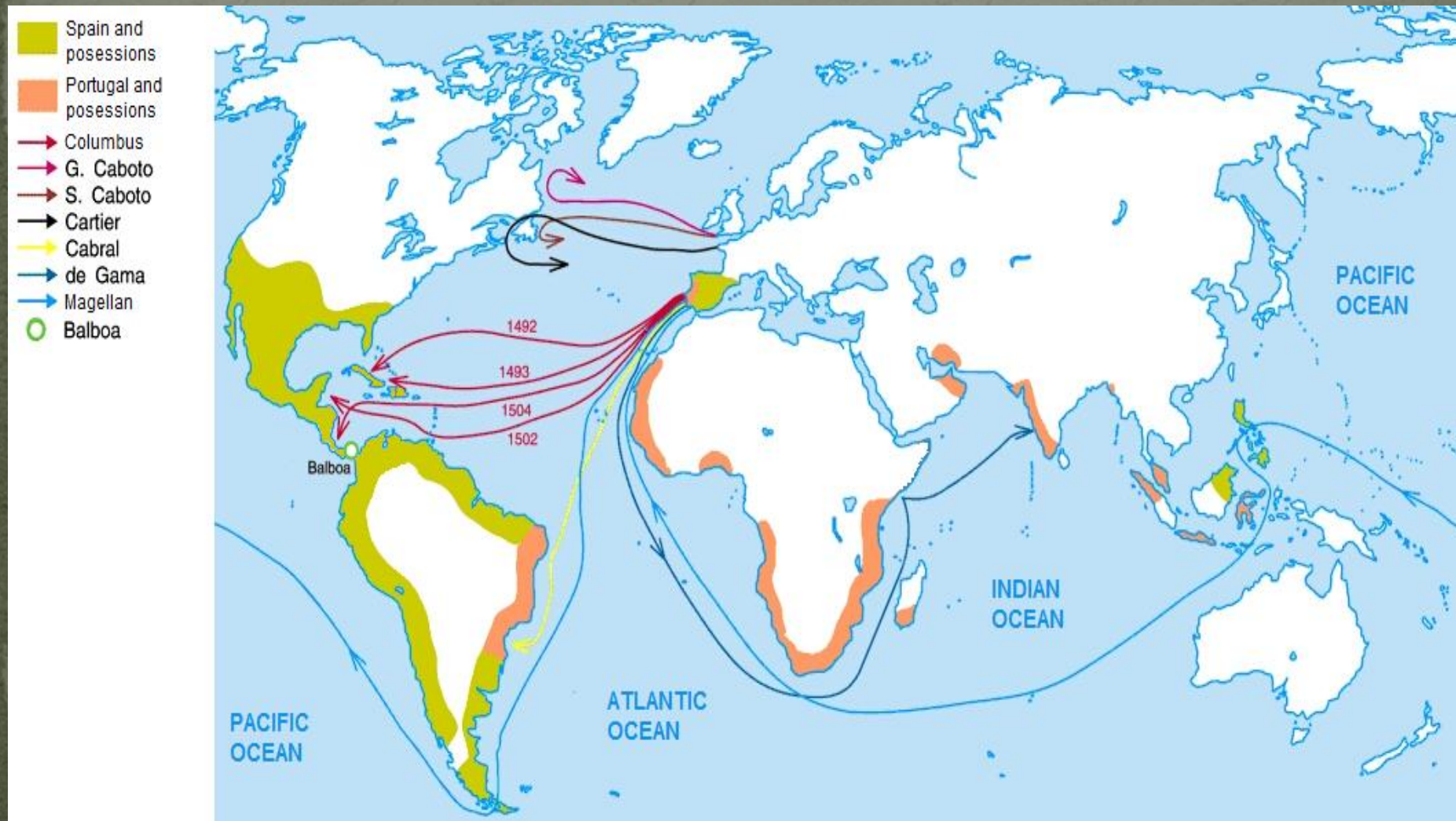
- Ευρωπαϊκό καλλιτεχνικό και πνευματικό κίνημα του 15ου και 16ου αι. που ξεκίνησε από την Ιταλία και διαδόθηκε σε όλη τη δυτική Ευρώπη.
- Χαρακτηρίζεται από την εντατική μελέτη των συγγραφέων και καλλιτεχνών της κλασικής αρχαιότητας (Ελλήνων και Ρωμαίων).
- Οι αξίες της κλασικής αρχαιότητας έδωσαν το κίνητρο για μια σπουδαία ανάπτυξη των επιστημών, των τεχνών, της πολιτικής και της εκπαίδευσης στην Ευρώπη.
- Η Αναγέννηση αποτελεί τη μεταβατική εποχή από τον Μεσαίωνα στη Νεότερη εποχή.

- Οι άνθρωποι της Αναγέννησης αφήνουν πίσω τους τις παραδοσιακές αντιλήψεις για τη ζωή που επικρατούσαν τον Μεσαίωνα (φόβος της αμαρτίας, αποχή από τις χαρές της ζωής, αγώνας για τη σωτηρία της ψυχής) και υιοθετούν άλλες ιδέες:
- έμφαση στη λογική/κριτική σκέψη, καλλιέργεια των επιστημών, πίστη στη διαρκή εξέλιξη/πρόοδο του ανθρώπου.
- Για τον άνθρωπο της Αναγέννησης επίκεντρο του ενδιαφέροντός του δεν είναι ο Θεός και αυτά που ζητά από τον άνθρωπο, αλλά ο άνθρωπος, οι ανάγκες του και η θέση του στον κόσμο.
- Έτσι, **η λογική/επιστημονική ερμηνεία του κόσμου επικράτησε σταδιακά της θεολογικής.**
- Οι εξελίξεις αυτές ξεκίνησαν από σημαντικά οικονομικά κέντρα της Ιταλίας: τη Φλωρεντία, τη Ρώμη, τη Βενετία και το Μιλάνο.

15^{ος} – 16^{ος} αι.

Η εποχή των μεγάλων ανακαλύψεων

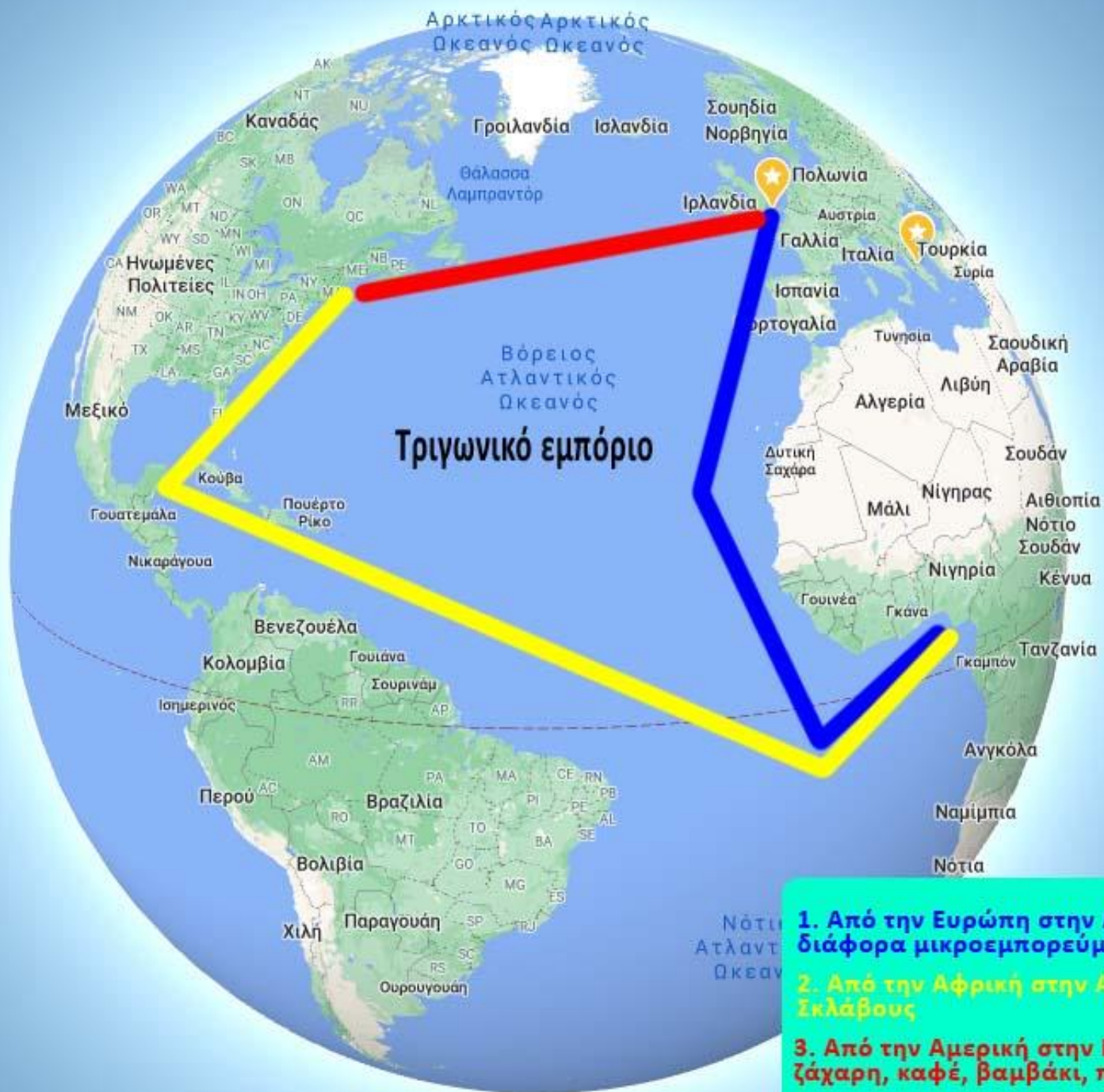

Τα κίνητρα και οι προϋποθέσεις των ανακαλύψεων

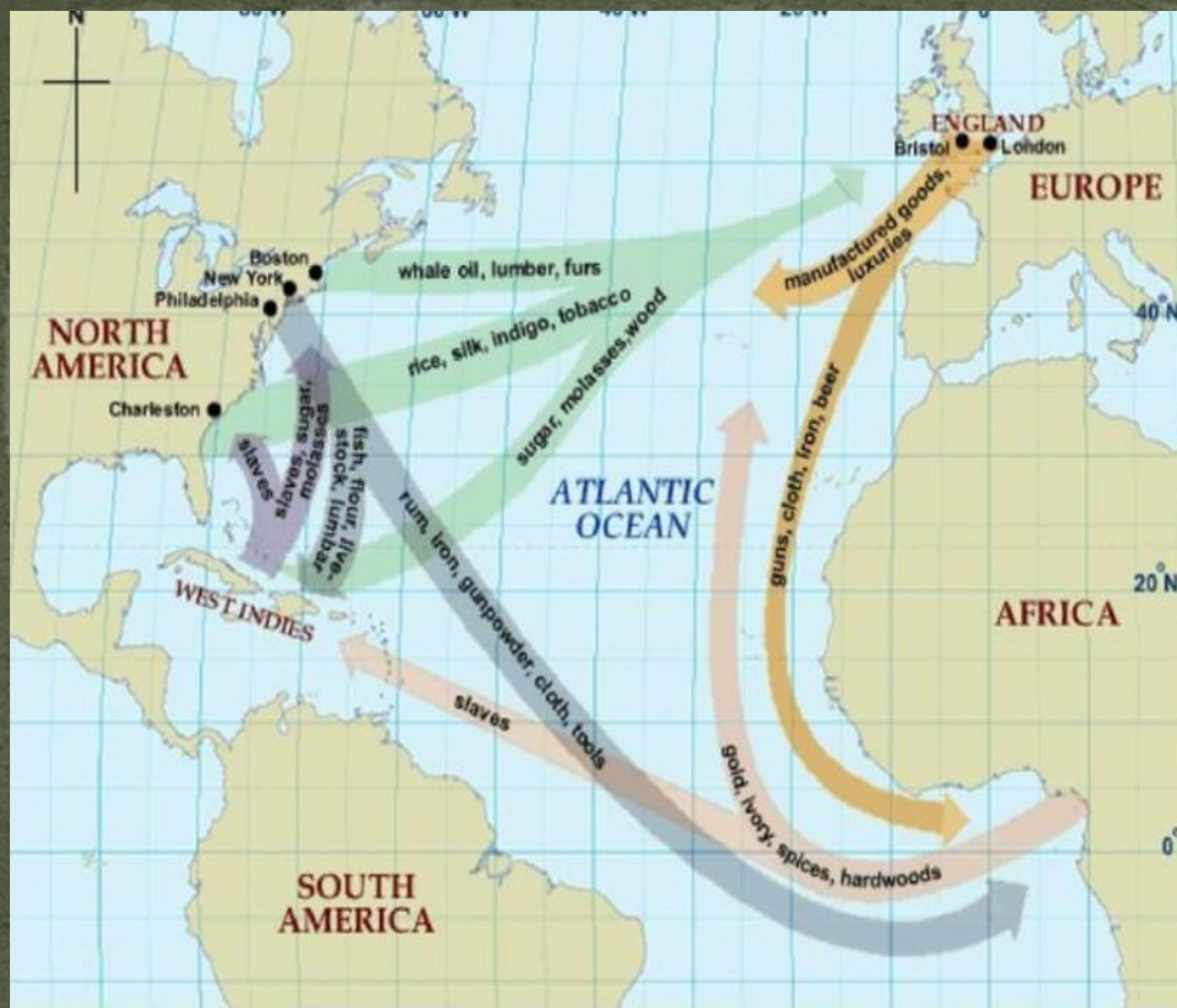
- (α) τα κίνητρα
- Οι λόγοι που ώθησαν τους Ευρωπαίους να ταξιδέψουν σε μακρινούς τόπους ήταν:
- κυρίως οικονομικοί: έψαχναν για χρυσό, καρυκεύματα και αρώματα.
- πολιτικοί: οι φιλοδοξίες των ηγεμόνων
- επιστημονικοί: η περιέργεια
- θρησκευτικοί: η διάδοση του Χριστιανισμού.
- (β) οι εξελίξεις που επέτρεψαν τους θαλασσοπόρους να πραγματοποιήσουν μακρινά ταξίδια
- Από τον 13^ο αι. τα ταξίδια γίνονταν όλο και πιο εύκολα λόγω:
- της πυξίδας
- του αστρολάβου
- των πορτολάνων
- της καραβέλας

Συνέπειες των ανακαλύψεων

- (α) κέντρο βάρους της οικονομικής δραστηριότητας:
- Μετατοπίζεται από τη Μεσόγειο στον Ατλαντικό και στη Βόρεια Θάλασσα, γιατί αυτές τις θάλασσες πλέον διασχίζουν οι εμπορικοί δρόμοι.
- (β) νέα λιμάνια:
- Αναδεικνύονται σε σημαντικά οικονομικά και εμπορικά κέντρα η Σεβίλλη, η Λισσαβόνα και η Αμβέρσα.
- (γ) οικονομικές δραστηριότητες:
- Η αφθονία των μετάλλων (χρυσού και αργύρου) διευρύνει τις ανταλλαγές και ευνοεί νέες εμπορικές και τραπεζικές δυνατότητες. Οι εξελίξεις είναι πιο επωφελείς για την αστική τάξη.
- (δ) ανάπτυξη επιστημονικών κλάδων:
- Οι ανακαλύψεις βοήθησαν στην πρόοδο πολλών επιστημών, όπως της γεωγραφίας, της αστρονομίας, της εθνολογίας, της ζωολογίας κλπ.
- (ε) ιθαγενείς
- Εξοντώθηκε πολύ μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού τους
- Θεωρήθηκαν κατώτεροι και έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης
- Οι κατακτητές καρπώνονταν τον πλούτο των εδαφών τους
- Οι περισσότεροι καταδικάστηκαν στη φτώχεια και στην υπανάπτυξη

1. Από την Ευρώπη στην Αφρική διάφορα μικροεμπορεύματα
2. Από την Αφρική στην Αμερική Σκλάβους
3. Από την Αμερική στην Ευρώπη ζάχαρη, καφέ, βαμβάκι, ποτά

Charlestown, July 24th, 1769.

TO BE SOLD,

On THURSDAY the third Day
of AUGUST next,

A CARGO
OF
NINETY-FOUR
PRIME, HEALTHY

NEGROES,

CONSISTING OF
Thirty-nine MEN, Fifteen Boys,
Twenty-four WOMEN, and
Sixteen GIRLS.

JUST ARRIVED,
In the Brigantine DEMBIA, *Francis Bare*, Master, from SIERRA-
LEON, by
DAVID & JOHN DEAS.

Α. Εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τον 17^ο και 18^ο αι.

- θεαματική αύξηση του πληθυσμού
- Οικονομικές μεταβολές: μεταβολές στην αγροτική οικονομία (μεγάλα αγροκτήματα, νέες μέθοδοι καλλιέργειας, χρήση μηχανών) $\Rightarrow$ αγροτική επανάσταση
- εμπόριο Ευρώπης-Αφρικής-Αμερικής $\Rightarrow$ συσσώρευση κεφαλαίων από Ευρωπαίους επιχειρηματίες [τριγωνικό εμπόριο]
- αυξημένη ζήτηση προϊόντων $\Rightarrow$ χρήση νέων μηχανών στην παραγωγή
- πολλοί πρώην αγρότες καταφεύγουν στις πόλεις αναζητώντας εργασία και εισόδημα
- μεγάλα εργοστάσια, εκβιομηχάνιση (Μ. Βρετανία 1750-1780): α' φάση της Βιομηχανικής Επανάστασης

1. Οι κοινωνικές επιπτώσεις της εκβιομηχάνισης

Οι εξελιγμένες μηχανές του Άρκραϊτ [Άγγλος βιομήχανος] απαιτούν λίγα χέρια, και μάλιστα μόνο παιδιά, με την επίβλεψη ενός επιστάτη. Ένα παιδί μπορεί να παράγει τόσο όσο μπορούσαν παλαιότερα δέκα ενήλικες, καμιά φορά και περισσότερο. Οι εξελιγμένες κλωστικές μηχανές [...] απαιτούν μόνο έναν εργαζόμενο για να τις δουλέψει. Έτσι, σε διάστημα δέκα ετών, ο Ρίτσαρντ Άρκραϊτ, ένας πάμπτωχος άνθρωπος που είχε δεν είχε παρά πέντε λίρες όλες κι όλες, έχει αποκτήσει περιουσία που ξεπερνά τις είκοσι χιλιάδες λίρες. Την ίδια στιγμή, εκατοντάδες γυναίκες είναι υποχρεωμένες, όταν, βεβαίως, βρίσκουν δουλειά, να εργάζονται από το πρωί μέχρι το βράδυ, παράγοντας τεράστιες ποσότητες βαμβακερού υφάσματος για τέσσερις πέντε πένες [πένα: υποδιαίρεση της αγγλικής λίρας] την ημέρα, το πολύ.

Ralph Mather, *Μια αντικειμενική παρουσίαση της ζωής των φτωχών κλωστών βαμβακιού στο Lancashire* (1780).

Πηγή: <http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/>

1. Εργοστάσιο υφαντουργίας στην Αγγλία
(περίπου 1750).

- Κοινωνικές μεταβολές: αστική τάξη (= βιομήχανοι, τραπεζίτες, μεγαλέμποροι) ενισχύουν την θέση τους
- Οι αριστοκράτες προσπαθούν να διαφυλάξουν τα προνόμιά τους (στη Μ. Βρετανία δραστηριοποιούνται σε οικονομικές δραστηριότητες)
- Αγρότες και ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα πόλεων ζουν σε άσχημες συνθήκες.
- Πολιτικές εξελίξεις: στασιμότητα $\Rightarrow$ απόλυτη μοναρχία (Ωστόσο, στη Μ. Βρετανία κάποια προνόμια στους οικονομικά ισχυρότερους)

- Πρόοδος φυσικών επιστημών: απελευθέρωση από προλήψεις Μεσαίωνα
- Διανοούμενοι προσπαθούν με τη λογική να ανακαλύψουν φυσικούς νόμους, που πιστεύουν ότι διέπουν τη λειτουργία του κόσμου (Φράνσις Μπέικον ή Βάκων, [Ντεκάρτ](#) ή Καρτέσιος, [Τζον Λοκ](#), Ισαάκ Νιούτων ή [Νεύτων](#))

Φράνσις Μπέικον

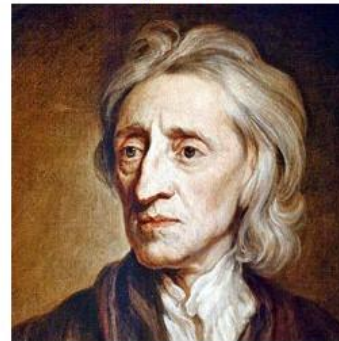
1561-1626

Ρενέ Ντεκάρτ

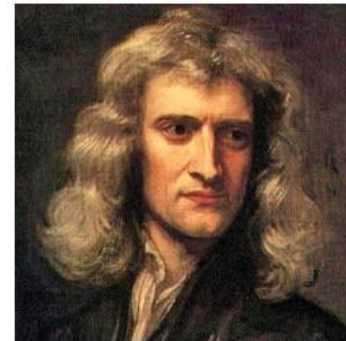
1596-1650

Τζον Λοκ

1632-1704

Ισαάκ Νεύτων

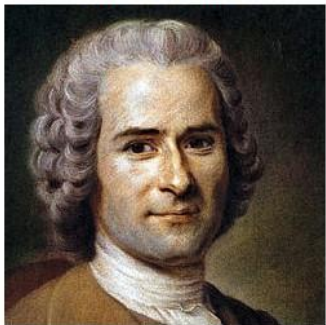
1642-1727

Β. Το κίνημα του Διαφωτισμού

- - Πρόκειται για ένα ευρωπαϊκό πνευματικό κίνημα με βασικές θέσεις:
 - ☺ την απόρριψη κάθε αυθεντίας
 - ☺ την κριτική κάθε υφιστάμενης γνώσης
 - ☺ την αποδοχή της λογικής ως του μόνου ασφαλούς τρόπου ερμηνείας του κόσμου
 - ☺ την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος μπορεί να προοδεύει διαρκώς.

- ❖ Πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλία, στα τέλη του 17ου αιώνα.
- ❖ Εδραιώθηκε στη Γαλλία το 18ο αι. και εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο.
- ❖ Κορυφαίοι διαφωτιστές: Ρουσό, Βολτέρος, Μοντεσκιέ, Ντιντερό.

Ζαν-Ζακ Ρουσό

1712-1778

Βολτέρος

1694-1778

Ντενί Ντιντερό

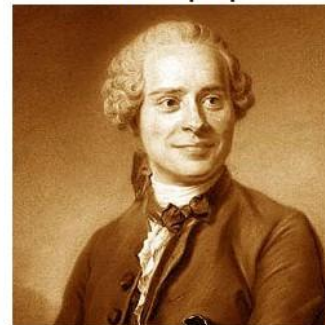
1713-1784

Μοντεσκιέ

1689-1755

Ντ' Αλαμπέρ

1717-1783

- Γιατί ο Διαφωτισμός υπήρξε πολιτικό κίνημα;
 - Μέσα από το Διαφωτισμό η αστική τάξη διεκδίκησε τα επιχειρήματα που θα τεκμηρίωναν το δικαίωμά της να ασκήσει εξουσία.

Διανοούμενοι συγκεντρωμένοι γύρω από την προτομή του Βολταίρου στο σαλόνι της κυρίας Ζοφρέν στα 1755

Ποια είναι τα «**φυσικά δικαιώματα**» που διακήρυξε ο Διαφωτισμός ως θεμελιώδη πολιτική έννοια;

- ζωής
- ιδιοκτησίας
- ισονομίας
- ελευθερία σκέψης και έκφρασης,
- τα οποία δεν μπορεί να καταργήσει καμιά εξουσία.
- Τα ονόμασε φυσικά, καθώς προκύπτουν από την ιδιότητα του ανθρώπου και μόνο.

Τι σημαίνει η θεωρία του «κοινωνικού συμβολαίου» του Τζον Λοκ;

- Οι πολίτες παραχώρησαν στο κράτος ορισμένες από τις ελευθερίες τους και ως αντάλλαγμα αυτό τους εξασφάλισε την ασφάλεια.
- Εάν το κράτος παραβαίνει τους όρους του συμβολαίου και γίνεται τυραννικό, τότε οι πολίτες έχουν το δικαίωμα της επανάστασης.

Ποιες υπήρξαν οι πολιτικές θέσεις του Ζαν Ζακ Ρουσό;

- Την πολιτική εξουσία πρέπει να τη διαχειρίζεται ο λαός και όχι κάποιος ηγεμόνας
- Γενική Βούληση = εκφράζει το δημόσιο συμφέρον μέσα από τη συμμετοχή του λαού στη λήψη των αποφάσεων.

3. Διαφωτισμός και πολιτική

α. Οι απόψεις του Τζον Λοκ

Αν ένας ηγεμόνας χρησιμοποιεί την εξουσία του εναντίον του λαού του [...], τότε ο λαός έχει το δικαίωμα να τον αντιμετωπίσει με βία. Ο σωστός τρόπος για να αντιμετωπιστεί η παράνομη βία της εξουσίας είναι η βία.

Δύο δοκίμια περί διακυβερνήσεως (1689).

Πηγή: <http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/>

β. Οι απόψεις του Ζαν Ζακ Ρουσό

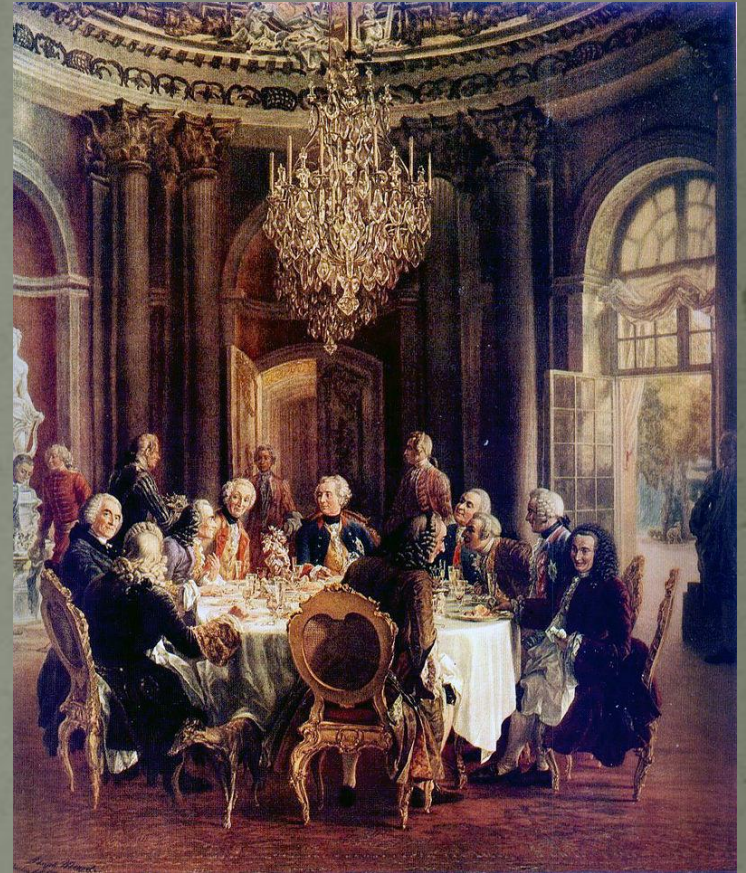
Οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας δεν είναι αφέντες του λαού, μα υπάλληλοί του. Ο λαός πρέπει να μπορεί να τους διορίζει και να τους απολύει όποτε θέλει. Δεν υπάρχει θέμα να συμβληθούν με το λαό· πρέπει να τον υπακούουν. *Το κοινωνικό συμβόλαιο (1762)*, μτφρ. Δ. Κωστελένος, Αναγνωστίδης, σ. 164.

Τι γνωρίζετε για την αρχή της «διάκρισης των εξουσιών», που υποστήριξε ο Μοντεσκιέ;

- Η εξουσία να μοιράζεται σε τρεις διαφορετικούς φορείς, ώστε οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας να μη συγκεντρώνουν υπερβολική δύναμη.
- Η εκτελεστική εξουσία πρέπει να ασκείται από το σώμα που εφαρμόζει τους νόμους – κυβέρνηση.
- Η νομοθετική από το σώμα που θεσπίζει τους νόμους – βουλή.
- Δικαστική από εκείνους που ελέγχουν την τήρηση των νόμων – δικαστές.
-

Τι ονομάστηκε «φωτισμένη δεσποτεία»;

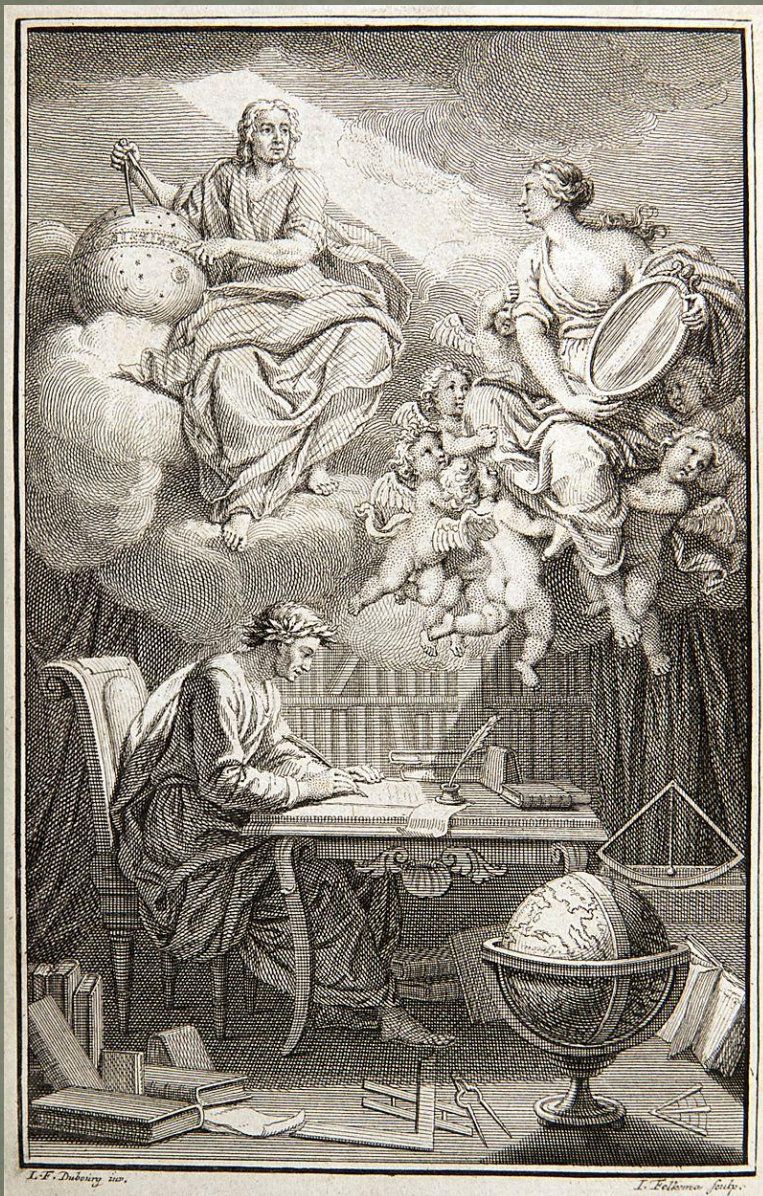
- Ορισμένοι μονάρχες, για να κάνουν πιο αποτελεσματικό το κράτος, τους εφάρμοσαν ιδέες του Διαφωτισμού όπως:
- περιορισμό των προνομίων των ανώτερων τάξεων
- λήψη μέτρων κοινωνικής προστασίας
- ενίσχυση γραμμάτων και τεχνών
- - Φρειδερίκος Β΄ της Πρωσίας, - Μαρία Θηρεσία της Αυστρίας, - Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας.

Ο Βολταίρος με τον Φρειδερίκο της Πρωσίας στο τραπέζι

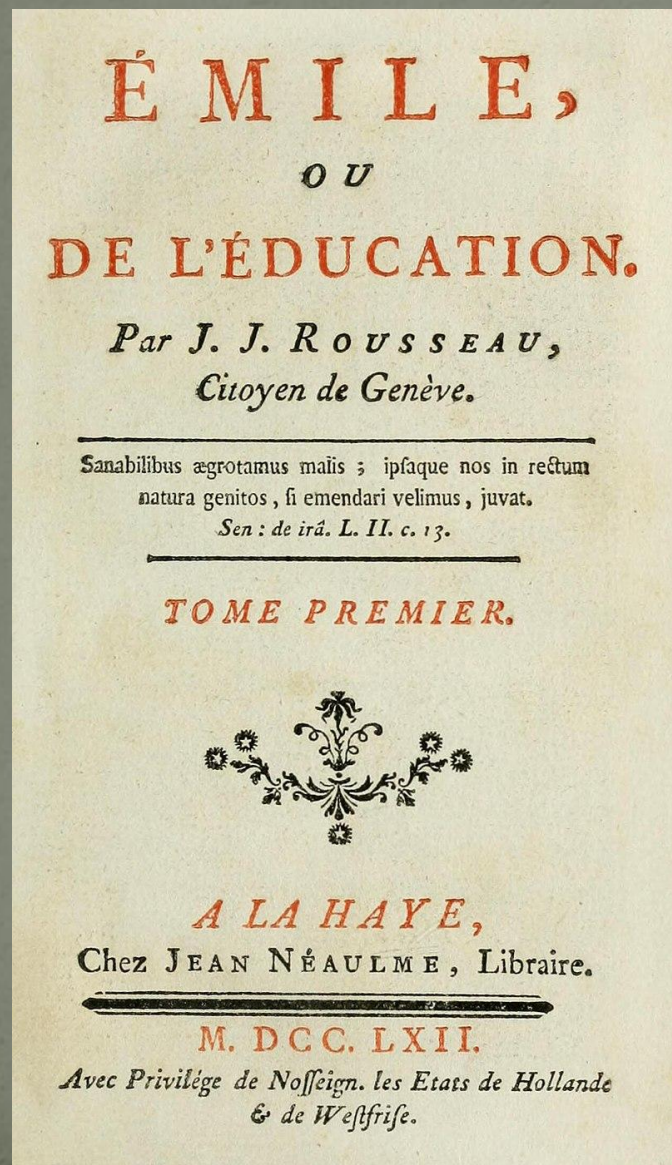
Διαφωτισμός και θρησκεία

- Οι περισσότεροι διαφωτιστές ήταν ντεϊστές, δηλαδή πίστευαν ότι ο Θεός είναι ο δημιουργός του κόσμου, αλλά δε ρυθμίζει την τύχη του και δεν παρεμβαίνει στις ανθρώπινες υποθέσεις.
- Κάποιοι από τους διαφωτιστές ήταν άθεοι.
- Όλοι οι διαφωτιστές ασκούσαν κριτική στην Καθολική εκκλησία, κατηγορώντας τη για φανατισμό.
- Υποστήριζαν την **ανεξιθρησκία** – θα απάλλασσε τους ανθρώπους από τη μισαλλοδοξία.

- Προμετωπίδα του έργου *Éléments de la philosophie de Newton* (Άμστερνταμ, 1738), όπου εμφανίζεται ο Βολταίρος στο γραφείο του να δέχεται το φως της αλήθειας από τον Νεύτωνα διά μέσου ενός καθρέφτη, που κρατά η *Madame du Châtelet*

Διαφωτισμός και εκπαίδευση

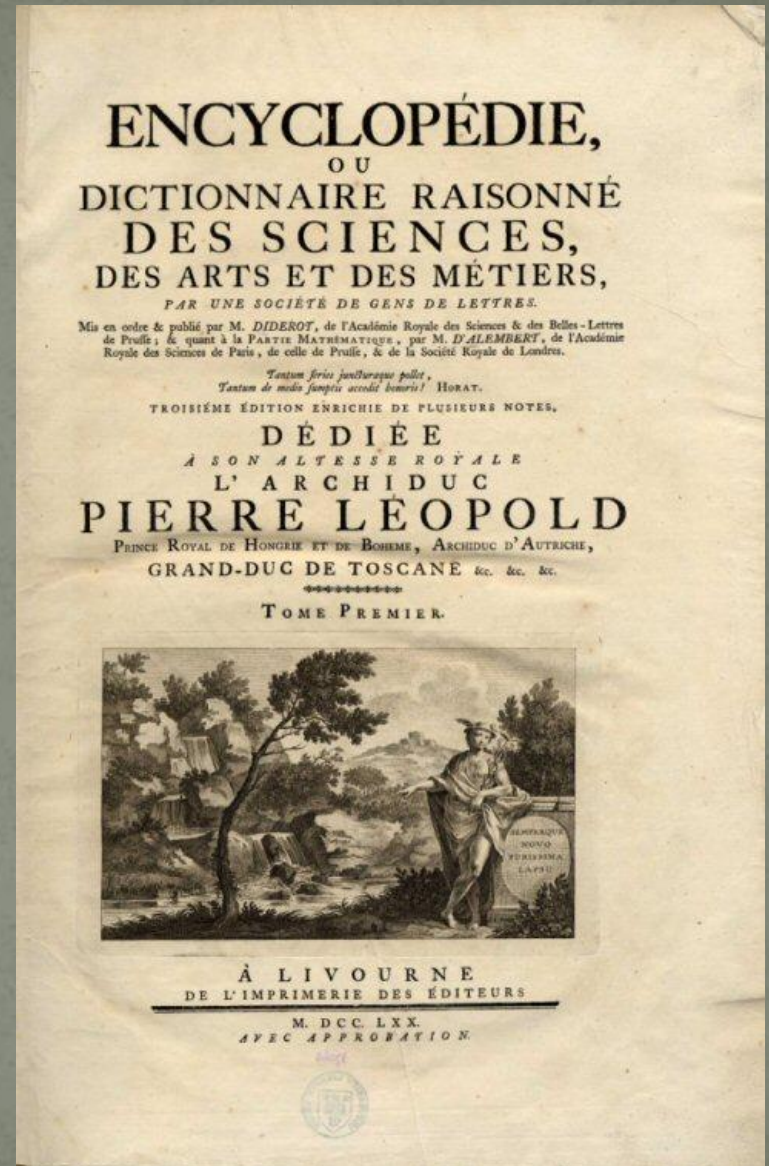
- Εκπαίδευση = διασφαλίζει τη συνεχή πρόοδο του ανθρώπου
- Ο Ρουσό, στο έργο του Αιμίλιος, υποστήριξε ότι η εκπαίδευση πρέπει να βασίζεται στην προσωπική έρευνα του διδασκόμενου.
- Παράλληλα, ο δάσκαλος δεν πρέπει να λειτουργεί ως αυθεντία, αλλά να θέτει τα ερωτήματα και να οδηγεί το μαθητή στην εύρεση των απαντήσεων.

Διαφωτισμός και οικονομικός φιλελευθερισμός

- Στην Ευρώπη από το 16ο ως το 17ο αιώνα κυριαρχούσε ο μερκαντιλισμός = το κράτος έπρεπε να επεμβαίνει δραστικά στην οικονομία.
- Σε αντίδραση Γάλλοι οικονομολόγοι υποστήριξαν ότι το κράτος δεν θα έπρεπε να παρεμβαίνει στην οικονομία, η οποία θα έπρεπε να λειτουργεί «φυσικά». Φυσιοκράτες – Κενέ.
- Αγγλία – Άνταμ Σμιθ – «Έρευνες για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των Εθνών» : το κράτος έπρεπε να επεμβαίνει ελάχιστα στην οικονομική ζωή.

Η Εγκυκλοπαίδεια

- Οι ιδέες του διαφωτισμού συγκεντρώθηκαν στην Εγκυκλοπαίδεια, ένα συλλογικό έργο 33 τόμων.
- Η εγκυκλοπαίδεια φιλοξενούσε όλες τις νέες γνώσεις.
- Πρωτεργάτες: Ντιντερό και Ντ' Αλαμπέρ.

Η διάδοση των ιδεών του Διαφωτισμού

- Οι ιδέες του Διαφωτισμού διαδόθηκαν αρχικά στα ανώτερα, μορφωμένα κοινωνικά στρώματα.
- Αργότερα, πολλές από αυτές έφθασαν και σε ευρύτερα τμήματα της κοινωνίας μέσω εκλαϊκευτικών βιβλίων.
- Οι ιδέες του Διαφωτισμού σύντομα ξεπέρασαν τα σύνορα της Γαλλίας και διαδόθηκαν σε ολόκληρη την Ευρώπη.